

ISPARTA YÖRESİNDE YAĞ GÜLÜ YETİŞTİRİCİLİĞİNİN TÜRKİYE EKONOMİSİNDEKİ YERİ

Osman GÖKDOĞAN*

ÖZET

Bu çalışmada, Dünya’da ve Türkiye’de ekonomik açıdan önemli bir yere sahip olan yağ gülü "*Rosa damascena Miller*" in Isparta yöresindeki yetiştiriciliğinin önemi makro ve mikro ekonomik açıdan ele alınmıştır. Yağ gülünün Dünya’da uçucu yağ açısından parfümeri sanayisinde aldığı rolün büyüklüğü önemlidir. Yağ gülünden gülyağı ve gül koncreti üretiminin yanında, yan ürün olarak gülsuyunun üretimi açısından yağ gülünün önemine bu çalışmada gerekli vurgular yapılarak, yağ gülü yetiştiriciliği üzerine yapılabilecek çalışmalar belirtilmiştir. Yağ gülü üretiminde verim ve kalite artışı, maliyet düşüşü, üretimde sürekliliğin sağlanması, pazarlama problemlerinin giderilmesi için çözümler getirilmeye, üreticilere yönelik tarımsal eğitim ile birlikte önemli adımların atılması önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Makro ekonomi, mikro ekonomi, Rosa Damascena Mill., yağ gülü

LOCATION OF IN TURKEY ECONOMIC OF OIL ROSE PRODUCTION IN ISPARTA REGION

ABSTRACT

In this study, which has an important place in the world and Turkey economically oil rose "*Rosa damascena Miller*" macro and micro-economic point of view the importance of farming in the Isparta region are discussed. Perfumery, essential oil of roses in the world oil industry is important to the size of the role. The production konkret and rose oil from oil rose as well as by products for the production of rose water required in this study emphasizes the importance of making a rose oil, rose oil are studies done on growing. Increase in yield and quality of rose oil production, cost reduction, the ensuring of continuity in production, marketing solutions for fixing problems brought, together with the important steps taken for producers of agricultural education is important.

Key Words: Macro-economic, micro-economic, oil rose, Rosa damascena Mill.

* Yrd. Doç. Dr., Bingöl Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Bingöl/Türkiye, osmangokdogan@mynet.com

GİRİŞ

Türkiye’de uçucu yağ üretiminin büyük kısmını gülyağı oluşturmaktadır. Türkiye Dünya’daki en büyük gülyağı üreticisidir. Dünya gülyağı talebinin % 50’si Türkiye’den, % 40’ı Bulgaristan’dan ve geri kalan % 10’u İran, Hindistan, Fas, Afganistan gibi diğer ülkelerden karşılanmaktadır. Burdur, Afyon ve Denizli illerinde üretilen “*Rosa damascena*” isimli gül bitkisinin çiçeklerinden elde edilen gülyağı Dünya piyasalarında “Türk gülyağı” olarak bilinmektedir (Örmeci Kart, vd, 2012: 124, 132). BAKA (2011)’ya göre, günümüzde gül sektöründe çalışan insan sayısı, elde edilen gelirler ve ihracat rakamları gülün yetiştirildiği bölge için önemli bir sektör olduğunu göstermektedir. Isparta ilinde üretilen gülleri işlemek üzere kurulmuş 18 tane firma vardır. 2009 yılı verilerine göre bu firmalarda toplam çalışan sayısı 227, ciroları 27788762 TL ve toplam ihracatları 12687515 \$’dır (Örmeci Kart, vd, 2012: 128).

Türkiye’de gülyağı endüstrisinin temeli 1934 yılında Sümerbank tarafından atılmıştır. Kurulan gülyağı distilasyon tesisinin sonucunda, 1952 yılında Isparta’da Gül-Gülyağı ve Yağlı Tohumlar Tarım Satış Kooperatifleri Birliği (Gülbirlik) kurulmuş ve değişik bölgelerde ve zamanlarda konkret fabrikaları hizmete girerek Isparta’da yetiştirilen gül çiçekleri modern üretim yöntemleri ile işlenmeye başlamıştır. Bu işletmelerde gül çiçekleri işlenerek başlıca gülyağı, gül koncreti, gül absolütü, gülsuyu gibi güle dayalı farklı ürünler üretilmekte olup, yerli tüketim çok az olduğundan ihraç edilerek Türkiye ekonomisine katkı sağlamaktadır (İGEME, 2003).

Yağlık gül çiçeği sadece Isparta ve çevresinde yetişmekte olup, Mayıs ve Haziran aylarında hasat edilmektedir. Yaklaşık dekar başına 650-850 kg gül çiçeği hasat edilmektedir. Gül çiçeğinin buharlı su distilasyonu ile işlenmesinden gülyağı ve gülsuyu, ekstraksiyon yöntemiyle işlenmesinden de gül koncreti üretilmektedir. 1 kg gül yağı elde etmek için yaklaşık 3750 kg gül çiçeği, 1 kg gül koncreti elde etmek için de yaklaşık 350 kg gül çiçeği işlenmesi gerekmektedir (T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, 2011: 7).

Doğal parfüm hammaddeleri içinde en önemli yeri gülyağı, gül koncreti ve gül absolütü almaktadır. Bu ürünlerin kokularının yayılma güçleri çok fazla olduğundan birçok parfümün ana maddesini oluştururlar ve diğer koku verici maddeler ile kolaylıkla karışırlar. Koku görevi yanında, kokunun tende veya herhangi bir cisimde kalmasını sağlar, tutkal görevini yaparak formülasyonda fiksatorlük (yapıştırıcılık) görevini yerine getirir (Shreve, vd, 1985: 8). Gıda sanayinde likör, şekerlik, sakız ve pudingerde (maksimum kullanım miktarı % 0,002), koku verici meyve esanslarında katkı maddesi olarak ayrıca tütüne koku ve lezzet kazandırmak amacıyla, sabun ve deterjan sanayi ile eczacılıkta (diş macunlarında), antiseptik

etkisinden dolayı pomatların terkininde de kullanılmaktadır (Yalçın, 1988: 8).

Gülsuyu ise, parfümeri sanayinde, gül kremi ve tıraş losyonu üretiminde, tatlılarda, şekerlemelerde, şuruplarda ayrıca alkolsüz oluşu nedeni ile dini törenlerde kullanılmaktadır. Halk arasında gülsuyu antiseptik etkisinden dolayı diş ağrılarında, gözdeki iltihaplanmalarda, egzama tedavisinde, bağırsak bozukluklarında tedavi edici olarak kullanılmaktadır (Baytop, 1963).

Bu araştırmada, Dünya’da uçucu yağ açısından parfümeri sanayisinde büyük rol alan olan yağ gülünden üretilen gülyacı ve gül konkretü üretiminin önemi üzerinde durulmuştur. Yağ güllü üretiminde verim ve kalite artışının sağlanmasının yanı sıra pazarlama problemlerinin giderilmesi için çözümler getirilmeye, üreticilere yönelik tarımsal eğitim ile birlikte önemli adımların atılmasına yönelik önerilerde bulunulmuştur.

1. MATERYAL VE METOT

Araştırmanın materyalini konu ile ilgili yapılan çalışmalar, makaleler vd. çalışmalar oluşturmuştur. Çalışmalardan elde edilen veriler düzenlenmiş ve çizelgeler oluşturularak yorumlanmıştır.

2. ARAŞTIRMA SONUÇLARI

2.1. Gül ve Gülyacı Üretimi

GÜLBİRLİK (2011)’e göre, gül çiçeğinden iki çeşit ürün elde edilmektedir. Birincisi gülyacı olarak bilinen ince gülyacı, ikincisi ise konkret olarak bilinen katı gülyacıdır. Yan ürün olarak da gül suyu üretilmektedir. Gülyacının en büyük alıcısı parfüm üreticileridir. Dünyada üretilen kadın parfümlerinin % 98’inde, erkek parfümlerinin ise % 46’sında gülyacı kullanılmaktadır (Örmeci Kart, vd, 2012: 127).

Dünya’da gül çiçeği üretimi yapan önemli 2 ülke olup, bunlar Türkiye ve Bulgaristan’dır. Her iki ülkede üretilen gül yağı ve gül konkretleri tamamen Dünya parfüm ve kozmetik sanayisinde işlem görmektedir. Diğer taraftan Fas, İran, Afganistan ve bazı Kafkas ülkelerinde kısmi üretim yapılmakta olup, kesin üretim miktarları bilinmemektedir. Son 8 yıllık gül çiçeği üretim miktarları Çizelge 1’de verilmiştir (T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, 2011: 7).

Çizelge 1: Dünya gül çiçeği üretimi (ton) *

Yıllar	Türkiye	Bulgaristan
2003	6000	5000 (yaklaşık)
2004	6000	5000 "
2005	6500	5500 "
2006	7500	6000 "
2007	6500	5000 "
2008	8400	6000 "
2009	6500	5500 "
2010	6000	5000 "

*: T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, 2011: 7 (Kaynak: Gülbirlik)

Çizelge 1'e göre, 2007 yılı hariç 2009 yılına kadar Türkiye ve Bulgaristan'da gül çiçeği üretiminde bir artma görülürken, 2009 ve 2010 yıllarında azalma görülmektedir. Gül çiçeği miktarının artması ile birlikte elde edilen gül yağı ve gül konkriti miktarı da artmıştır.

2.2. Gül Çiçeği ve Gülyağı Ticareti

Dünya'da yıllık yaklaşık 3000 kg civarında gülyağı ve 13000 kg civarında gül konkriti tüketildiği bilinmektedir. Fransa, İsviçre, Almanya, Amerika, Kanada, İrlanda, İspanya, Hollanda, Belçika, İngiltere, Japonya, Suudi Arabistan ve diğer körfez ülkeleri başlıca ithalatçı ülkelerdir (T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, 2011: 7). Gül çiçeği doğrudan ihraç edilmeyip hemen işlenerek, gülyağı ve gül konkriti üretilmektedir. Gülyağı ve gül konkritine ait ihracat miktar ve bedelleri Çizelge 2'de verilmiştir.

Çizelge 2. Gülyağı ve gül konkriti ihracat miktar ve bedelleri

Yıllar	Gülyağı (kg)	Gül Konkriti (kg)	İhracat (\$-£)
2003	1200	5000	10179000 (\$)
2004	1100	5600	9210000 (\$)
2005	1200	6000	8098000 (\$)
2006	1450	6500	8339000 (\$)
2007	1100	7000	9971000 (\$)
2008	1300	9000	9300000 (£)
2009	1200	7000	8500000 (£)
2010	1000	5000	7700000 (£)

*: T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, 2011: 7 (Kaynak: DTM ve Gülbirlik)

Çizelge 2'ye göre, sekiz yıllık gülyağı ve gül konkriti üretiminde, gül çiçeği üretimine bağlı olarak iniş-çıkışlar görülmektedir. Çizelge 2'ye göre, 2007 yılı ihracatı yaklaşık 10 milyon dolar olup, 2010 yılında ise yaklaşık 7,70 milyon avro değerinde gülyağı ihracatı gerçekleştirilmiştir.

İhracatın önemli bir bölümü Avrupa Birliği ülkelerine yapılmaktadır. 2009 yılı verilerine göre toplam gülyağı ihracatı içerisinde Fransa'nın payı % 62, Almanya'nın payı % 13, Amerika Birleşik Devletleri'nin payı % 10 ve İsviçre'nin payı ise % 9 olmuştur. Türkiye yağ güllü üretiminin % 84,41'ini karşılayan Isparta ili kozmetik ve parfüm endüstrisinin tüm ülkede gelişmesi için büyük bir Kozmetik Vadisi oluşturma potansiyeline sahiptir (Örmeci Kart, vd, 2012: 124). Gülyağı ve gül koncreti ihracat fiyatları Çizelge 3'de verilmiştir.

Temurçin (2004: 104)'e göre, Dünya gülyağı üretiminde arz-talep dengesinin arz yönünde artışı sebebiyle son yıllarda gül yağının, dolayısıyla gül çiçeğinin pazar değeri düşmüştür. Gül üreticilerinin mağdur olmamaları için gül dikim alanlarının azaltılması çalışmaları yapılmış ve gül çiçeğinin istenilen değeri bulamaması nedeniyle birçok üretici, gül bahçelerini söker hale gelmiş ya da ekonomik olmaması gerekçesiyle ürününü tarladan toplamamıştır (Örmeci Kart, vd, 2012: 129).

Çizelge 3. Gülyağı ve gül koncreti ihracat fiyatları*

Yıllar	Gülyağı	Konkret
2003	4250- \$/kg	700- \$/kg
2004	5750- \$/kg	750- \$/kg
2005	5850- \$/kg	750- \$/kg
2006	4100- \$/kg	450- \$/kg
2007	6000- \$/kg	700- \$/kg
2008	4857- £/kg	485- £/kg
2009	4375- £/kg	438- £/kg
2010	4694- £/kg	583- £/kg

*: T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, 2011: 7 (Kaynak: Gülbirlik)

Çizelge 3'de görüldüğü üzere gülyağının ve gül koncretinin \$ (dolar), £ (avro)/kg fiyatlarındaki durum yıllara göre dalgalanmalar göstermektedir. Bunun nedeni Dünya pazarında tüketim artışı olmadığından, üretim fazlalığı olması nedeniyle fiyatlarda düşüş görülmektedir.

2.3. Yağ Güllü ve Gülyağı Üzerine Yapılan Bazı Araştırmalar

Staikov, vd, (1974: 196), gül çiçeklerindeki yağ miktarının tomurcuk durumundan tamamen açılıncaya kadar geçen süre içerisinde % 60 oranında arttığını belirlemişlerdir. Yağlık gül çiçeklerinin gece açtığını ve günlük olarak toplanması gerektiğini vurgulamışlardır. Toplanan gül çiçeklerinin vakit kaybetmeksizin alım merkezlerine taşınmasını ve bekletilmeden işlenmesi gerektiğini, aksi takdirde beklenilmesi halinde yağ veriminin ve kalitesinin değiştiğini belirlemişlerdir.

Ranade (1980: 5), sabah erken saatlerde hasat edilen çiçeklerin daha yüksek yağ oranına sahip olduğunu, toplanan gül çiçeklerinden en yüksek yağ oranının sabah saat 7'de (% 0,035), en düşük yağ miktarının ise saat 12'de (% 0,026) elde edildiğini belirlemiştir.

Yılmaz (1991), yağlık gül yetiştiriciliğinin, işletmenin tesisinden-yetiştirmeye, yetiştirmeden-hasada, hasattan-işlemeye ve işlemeden-pazarlamaya kadar birçok sorunlarla karşı karşıya olduğunu, mevcut sorunlara çözüm aranmadıkça bu sektörün önemini kaybetmesinin söz konusu olduğunu ve Türk gülyağının dünya pazarında rekabet gücünün ancak kaliteli gül yağı ile mümkün olduğunu bildirmiştir.

Aktan ve Sağdıç (2004: 79), gül posasının broiler (etlik piliç) üretiminde alternatif bir altlık materyali olarak kullanılmasıyla, altlıkta yer alan hastalık yapıcı mikroorganizmaların miktarını düşürdüğünü, etrafa yayılan gül kokusu ile de işgücü açısından daha az rahatsız edici bir ortamın oluşmasına neden olduğunu belirlemiştir.

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

Gül çiçeğinin işlenmesinden elde edilen gül yağı ve gül konkretinin pazarlanmasında bu güne kadar çok önemli bir problem yaşanmamıştır. Ancak Bulgaristan'ın Avrupa Birliği'ne girişi ile birlikte bu ürün için alması olduğu destek sayesinde ekim ve dikim alanlarını dünya ihtiyacını karşılayacak seviyede artırmış olması, Çin'in üretim alanlarını genişletmesi gül ve gülyağı üretimimizin geleceği açısından potansiyel bir tehlike olarak durmaktadır. AB'nin Bulgaristan'daki üreticilere sağladığı destek karşısında, Türkiye için çok özel bir yeri olan gül çiçeği üretiminin de desteklenmesi ve dünya pazarlarında rekabet gücünün artırılması gerekmektedir. Diğer taraftan mevcut bahçelerde üretimi, kaliteyi ve randımanı iyileştirmek için gerekli tedbirlerin alınmasına ihtiyaç bulunmaktadır (T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, 2011: 7).

Güneş (2005: 1875)'e göre, gülyağı ve gül koncreti gibi ürünler için, yeni kullanım alanları yaratacak Ar-Ge çalışmalarının yapılması gerekmektedir. Türkiye gülyağı ihracatıyla yılda ortalama 10 milyon dolar gelir elde etmektedir. Ancak gerekli desteklemeler yapılırsa üretilen gülyağının işlenmesiyle kozmetik pazarında 50 milyon dolar gelir elde edilebileceği ön görülmüştür. Özellikle kozmetik sektöründe tüketicilerden gelen organik ürün talebinin değerlendirilip, sektörün gelişmesi hızlandırılabilir (Örmeci Kart, vd, 2012: 133).

Bulgaristan'da gül çiçeği üreticisine yapılan devlet desteği sonucu Dünya pazarında rekabet gücü artırılmıştır (Kazaz, 1996: 35). Türkiye'de gül çiçeği Isparta ve çevresinde yetiştirildiğinden gül üreticisine doğrudan

destek, girdi desteği, prim ödemesi ve ihracat desteği yapılması önem arz etmektedir.

Emiroğlu (2011: 7)'na göre, uzaktan algılama ile yağ güllünün dikim alanları ve çiçek rekoltesi belirlenerek gerçekçi bir üretim planlaması yapılmalıdır. Ayrıca gül yetiştiriciliğinde sözleşmeli üretimin başlatılması fiyat dalgalanmalarını azaltacaktır. Üreticilerin verim kayıplarını telafi edici "gençleştirme budaması" desteği verilerek, verimde artış sağlanabilir. Isparta ilinde gül üzerine faaliyet gösteren kurum ve kuruluşlar arasındaki işbirliği artırılarak; sektörü ve sorunlarını kamuoyunun gündemine taşımak, sektörde gelişme sağlamaya yönelik proje, tanıtım ve reklam çalışmalarına ağırlık verilmesi gerekmektedir (Örmeci Kart, vd, 2012: 133).

Kooperatif, üniversite ve Tarım il Müdürlüğü işbirliği ile üreticiler, kurum ve kuruluşların katılımlarıyla ulusal ve uluslararası işbirliği ve organizasyonlar önem arz etmektedir.

Açılmış olan gül çiçeklerinin, güneşin tesiriyle yağının önemli bir kısmını kaybedeceğinden, yağ verimi ve kalitesi bozulmaktadır. Bu nedenle gül çiçeği hasadı sabahın erken saatlerinde yapılmalıdır. Gül çiçeğinin işlenmesi sonucu ortaya çıkan gül posasının tarımsal amaçlı hayvan yem katkısı ve altlık olarak kullanımı yanında, gül posasından posa konkriti, posa absolütü, metan gazı, kompost, cilt kürü, antioksidan gibi alternatif yararlanma yolları araştırılmalıdır. Dünya gül ürünlerinde de (gülyağı ve gülsuyu) pestisit kalıntısı olmaması ve gül ürünlerinin ihracatında sorunlar yaşanmaması için organik gülcülüğe doğru gerekli adımlar atılmalıdır. Gülyağı fabrikalarının gül toplama sezonu dışında atıl kalmasını önlemek için, yağ güllü işlenmesinin yanı sıra diğer tıbbi ve aromatik bitkilerin üretimine önem verilmelidir (Gökdoğan, 2011: 118).

KAYNAKLAR

- AKTAN, S. and Sagdic, O., *Dried Rose (Rosa damascena Mill.) Dreg: An Alternative Litter Material in Broiler Production*, South African Journal of Animal Science, 2004, 34(2): 75-79.
- BAKA, *Gül Sektörü Raporu*, Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı, 2011, <http://baka.org.tr> (erişim tarihi: 29.02.2012).
- BAYTOP, T., *Türkiye'nin Tıbbi ve Zehirli Bitkileri*, İstanbul, 1963.
- EMİROĞLU, M., *Gül Çiçeği Raporu*, T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü, Ankara, 2011, 7.
- GÖKDOĞAN, O., Isparta Yöresinde Gül ve Gülyağı Üretiminde Mekanizasyon Olanaklarının Araştırılması, Selçuk Üniversitesi

- Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Makineleri Anabilim Dalı,
Doktora Tezi, Konya, 2011, 118.
- GÜLBİRLİK, S. S. Gül, Gülyağı ve Yağlı Tohumlar Satış Kooperatifleri
Birliği, 2011, <http://www.gulbirlik.com> (erişim tarihi:
02.03.2011).
- GÜNEŞ, E., *Turkey Rose Oil Production and Marketing: A Review on
Problem and Opportunities*, Journal of Applied Science, 2005,
5(10): 1871-1875.
- İGEME, Türkiye İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi, 2003,
<http://www.igeme.gov.tr> (erişim tarihi: 26.11.2007).
- KAZAZ, S., Hasat Zamanı ve Sonrası Sürenin Yağ Gülünde Yağ Miktarı
ve Kalitesine Etkisi, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen
Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 1996, 1-35.
- ÖRMECİ, M. Ç., İkiz, M. ve Demircan, V., *Türkiye’de Yağ Gülü (Rosa
damascena) Üretimi ve Ticaretinin Gelişimi*, Süleyman Demirel
Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 2012, 7(1): 124-134.
- RANADE, G. S., *The Rose Fragrance*, Indian Perfumer, 1980, 1-5.
- SHREVE, R. N., Joseph, A. and Brink, J. R., *Kimyasal Proses
Endüstrileri-2*, Çeviren: Çataltaş, A. İ., İnkılap Kitabevi,
İstanbul, 1985, 1-8.
- STAIKOV, V., Dectheva, R., Balasinova, A. and Tzvetkova, A., *Studies
on the Composition of Rose Oil Extracted from the Flowers in
Different Stages of Their Development*, Riv. Ital., Eppos, 1974,
57, 192-196.
- T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Teşkilatlandırma Genel Müdürlüğü,
Gül Çiçeği Raporu, 2011, 1-7.
- TEMURÇİN, K., *Isparta İlinde Sanayinin Gelişimi ve Yapısı*, Ankara
Üniversitesi Coğrafi Bilimler Dergisi, 2004, 2(4): 87-104.
- YALÇIN, S., *Türkiye’de Uçucu Yağların Üretimi ve Dış Pazarlama
İmkanları*, İGEME, Ankara, 1988, 1-8.
- YILMAZ, Ö., *Isparta ve Yöresinde Yetiştirilen Güllerin (Rosa
damascena Mill.) Bazı Özelliklerinin Saptanması Üzerine Bir
İnceleme*, Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek
Lisans Tezi, Bursa, 1991.